

Красницька Анжела Віталіївна,
професор кафедри ділової української та
іноземних мов навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ СТИЛЮ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ЯК СПОСОБУ ЗОВНІШНЬОГО ВИРАЖЕННЯ ПРАВОВИХ ПРИПИСІВ

Стиль законодавчих актів як основа офіційно-ділового стилю та еталон стосовно інших підстилів офіційно-ділового стилю, відображаючи суспільне життя через правові норми як правила належної та обов'язкової поведінки, повинен забезпечити функціонування права як регулятора влади, точність і повноту вираження волі законодавця; адекватно відобразити волю правотворця і доносити її до безпосередніх виконавців за допомогою ретельно відібраних термінів, термінологічних словосполучень. Цілком згодні з твердженнями вітчизняних науковців, які обґрунтовано вважають, що “законодавчий підстиль характеризується офіційно-директивним колоритом, фактологічним наповненням формулювань” [1, с. 188]; “стиль правових актів повинен забезпечити функціонування права як регулятора влади і, зокрема, точність і повноту вираження волі законодавця” [2]; “владна інтонація є обов'язковою рисою законодавчого тексту і має забезпечити сприйняття читачем цього тексту як владної вимоги, своєрідного наказу” [3].

Враховуючи те, що стиль законодавчих актів характеризується сукупністю конкретних комунікативно-прагматичних властивостей, вважаємо за необхідне виокремити загальні та мовностилістичні властивості.

До загальних комунікативно-прагматичних властивостей стилю законодавчих актів доречно віднести: директивність; офіційність; максимальна точність і чіткість формулювань правових норм; чітка логічність і послідовність; максимальна зрозумілість і доступність; лаконічність (стислість) викладу інформації; повнота викладу інформації; нейтральний стиль викладу; об'єктивність викладу; максимальна простота; безособовість викладу тексту; стандартність форми законодавчого акта.

До мовностилістичних комунікативно-прагматичних властивостей стилю законодавчих актів необхідно віднести:

1) **наявність кодифікованих законодавчих визначень – дефініцій**, які є способом забезпечення зрозумілості правового припису. Наприклад: “*Непогора, тобто відкрита відмова виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу*” (ч. 1 ст. 402 КК України) [5];

2) **використання суспільно-політичної, юридичної, дипломатичної, військової, адміністративно-канцелярської термінології** (напр.: *законодавство, принцип верховенства права, правоздатність, підприємницька діяльність, ультиматум, статус-кво* і т. ін.);

3) **використання номенклатурних назв/найменувань (номенклатури)**. До номенклатури входять назви міжнародних і державних органів, установ, організацій, підприємств, позадержавних об'єднань, фірм; найменування посад; назви документів, державних нагород, цінних паперів; географічні назви; серійні марки машин, приладів, верстатів тощо. Приклади номінативних одиниць на позначення номенклатурних назв правової системи: *Верховна Рада України, Рада безпеки і оборони України, Вища рада правосуддя, Закон України “Про правотворчу діяльність”* тощо;

1) **відсутність емоційно-експресивної та розмовно-просторічної лексики**, адже мова законодавця розрахована на

логічне сприйняття, а не на емоції (напр.: *барахло, вояцтво, потворний, недоумкуватий, телепень* тощо);

2) **відсутність професійної, жаргонної, діалектної, арготичної лексики** (напр.: *відмивання грошових коштів/грошей* (“легалізація”), *європейка* (“автомобіль європейського виробництва”); *центровий* (“авторитетний”);

3) **синонімія повинна бути зведена до мінімуму і не викликати двозначності**. Синоніми потрібно вживати лише для уточнення, деталізації волі суб’єкта нормотворення;

4) **широке застосування віддієслівних іменників**, які позначають процесуальну дію, носія процесуальної дії, забезпечують узагальнену констатацію фактів. Наприклад: “*Ліквідація командитного товариства*” (ст. 139 ЦК України) [7], “*Піклувальник може письмово дозволити фізичній особі...*” (ч. 4 ст. 37 ЦК України) [7];

5) **нагромадження в одному реченні віддієслівних іменників**, яке є типовим для структури мови законодавчих текстів. Наприклад: “*Примушування до припинення шлюбних відносин, примушування до їх збереження, в тому числі примушування до статевого зв’язку за допомогою фізичного або психічного насильства, є порушенням права дружини...*” (ч. 4. ст. 56 СК України) [8];

6) **уживання іменників, що позначають назви людей за ознакою, зумовленою певною дією чи певними відносинами** (напр., *власник, свідок, слідчий суддя, цивільний позивач, малолітня особа, квартиронаймач*);

7) **не бажано застосовувати іменники із суфіксами суб’єктивної позитивної або негативної оцінки**, які вживаються для вираження категорії суб’єктивного ставлення до реалій (напр., *злодюга, волоцюга, звірюка*);

8) **наявність безособових, наказових форм дієслова, імперативних положень зі значенням постійної дії**, яким притаманна категорично виражена повинність, що виявляється у

таких словах: “виконати”, “зобов’язаний”, “повинен”, “заборонено”, “забороняється”, “не має права”, “не може”. Наприклад: “**Забороняються** фізичні покарання дитини батьками...” (ч. 7. ст. 150 СК України) [8], “Слідчий, прокурор **не має права заборонити** учасникам обшуку ...” (абзац 3 ч. 3 ст. 236 КПК України) [6];

9) **наявність форм дієслів теперішнього часу**. Наприклад: “Контроль за виконанням особистого зобов’язання **здійснює** слідчий...” (ч. 3 ст. 179 КПК України) [6], “Перше засідання новообраної Верховної Ради України **відкриває** найстарший за віком народний депутат України” (ч. 3 ст. 82 Конституції України) [4];

10) **використання конструкцій з розщепленим присудком**. Наприклад: *зробити наїзд* (а не *наїхати*), *надати допомогу* (а не *допомогти*), *проводити розслідування* (а не *розслідувати*), *чинити опір* (а не *опиратися*): “...**проводити огляд** місця події...” (ч. 2 ст. 40¹ КПК України) [6], а не *оглянути місце події*;

11) **повторюваність стандартних висловів, стійких мовних зворотів**, які скорочують і спрощують процес укладання текстів законодавчих актів: *згідно з*, *відповідно до*, *у зв’язку з* *потребою*, *у зв’язку з необхідністю* тощо. Наприклад: “Питання про кримінальну відповідальність ... **вирішується відповідно до** положень ...” (ч. 2. ст. 40 КК України) [5], “... **посилання на ... зазначених у статті 177 цього Кодексу**” (п. 4 ч. 1 ст. 184 КПК України) [6];

12) **традиційний прямий порядок слів у реченні** (підмет передуює присудку). Наприклад: “Основним актом цивільного законодавства України є **Цивільний кодекс України**” (ч. 2 ст. 4 ЦК України) [7];

13) **широке вживання однорідних членів речення**, які виконують функцію уточнення. Їх формулюють за допомогою цифр 1), 2), 3), 4) або літер а), б), в), г). Наприклад: “**Майновими правами інтелектуальної власності на твір є:** 1) право на ...; 2)

виключне право ...; 3) право перешкоджати ...; 4) інші майнові права ...” (ч. 1 ст. 440 ЦК України) [7];

14) **тенденція до використання складних речень із сурядним і підрядним зв'язком**, що дозволяє якнайкраще передати всі відтінки думки законодавця. Наприклад: “Замах на вчинення кримінального правопорушення є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними ... але кримінальне правопорушення не було закінчено з причин, які не залежали від її волі” (ч. 2 ст. 15 КК України) [5];

15) **узагальнено-абстрактний виклад і часова невизначеність** Наприклад: “Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави” (ст. 14 Конституції України) [4];

16) **перевага іменників над займенниками**. Зокрема, застосовуються терміни “людина”, “громадянин”, “особа” замість займенників він, вона, воно, вони.

Стиль законодавчих актів, характеризуючись особливими стилістичними нормами, відповідає своїй інформаційній, регулятивній, охоронній природі, “є взірцем для відомчого листування й управлінської документації, впливає на їх форму та зміст” [9, с. 139].

Завершуючи огляд особливостей стилю законодавчих актів, зазначимо, що він є стилем закріплення суверенної волі держави, цілісністю використання інструментарію та правил-вимог юридичної техніки для вираження велінь суб'єкта законодавчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Биби́к С. П. Офіційно-діловий стиль: термінологічна субпарадигма енциклопедії української лінгвостилістики. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Філологічні науки. Київ: Міленіум, 2018. Вип. 292. С. 185-192. URL:

<https://dglip.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b3fe276-6d25-4938-9e73-632de0be7568/content>

2. Красницька А. В., Підвисоцький В. В. Юридичне документознавство. Мультимедійний навчальний посібник. Київ: НАВС. 2019. URL:

https://arm.naiiu.kiev.ua/books/legal_documentation/info/lec5.html.

3. Ришелюк А. М. Законотворчість в Україні. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2013. URL: https://pidru4niki.com/83129/pravo/zakonotvorchist_v_ukrayini#google_vignette

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

8. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

9. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: посібник. 2-е вид., доп. і переробл. Київ: Парламент. вид-во, 2006. 528 с.